

Te Toa Takitini

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

NAMA 78.

HASTINGS.

Pepuere, 1928.

HAERE TONU TE AUTE!

KANUI te kaha o nga tamariki o Te Aute i nga whakama-tautau mo te Matriculation i te tau ka huri.

Ko nga tamariki enei kua paahi:—

T. M. AWATERE, M.S.

W. W. CORBETT, M.S.

H. HAMIORA, M.S.

S. HIMONA, M.S.

R. J. KEEPA, M.S.

H. KROGH, M.S.

C. LIMA, M.S.

W. McIVOR, M.S.

P. W. NEILD, M.S.

J. RAURETI, M.S.

W. RUWHIU, M.E.

Ko te tohu M, mo te paahi i te Matriculation.

Ko te tohu S, mo te kaupapa ako ki nga mahi a te roia.

Ko te tohu E, mo te mahi Engineer.

He tokomaha ano i paahi i te Public Service Entrance, me te Senior Free Place.

SENIOR MAKARINI SCHOLARSHIP.

Kua riro i a John Mokonuiarangi Bennett te Makarini mo nga tau e rua. I paahi ano hoki ia i te Public Service, me te Senior Free Place.

(Taria nga ingoa o etahi kia tae mai nga whakaatu.)

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

TE TOA TAKITINI

Te Utu mo te Pepa 10/- i te tau.

Me penei nga reta "Te Toa Takitini," Box 300, Hastings.

724

TE TOA TAKITINI.

Pepuere 1, 1928.

HE KUPU KI TE HĀHI.

(Na te Pihopa o Waiapu.)

KI aku tamariki i roto i te iwi Maori. Tena koutou katoa. Kua taha ki muri nga ra o te Kirihimete i hari tahi ai tatou, i kūmea ai o tatou whakaaro e te tamaiti i whanau mai nei i tenei wa. I miharo tahi tatou ki te aroha nui o te Karaiti i heke iho ai ki tenei ao, i runga i te āhuetanga o te tangata—kohungahunga, tamaiti, pakeke—kia tino mau ai ki a ia te āhuetanga o te tangata. A, ko tatou ko te tangata, e mohio iho nei ki o tatou ngoikoretanga, me o tatou huarahi maha e whakanoa nei i o tatou wairua, ka hopu i te wairua kaha o te Karaiti hei āwhina mai, hei kaha hoki mo tatou. I haere mai hoki Ia hei Kai-whakaora mo tatou.

He rongopai te rongopai o te Kirihimete, he rongopai no te hari nui, no te whakaoranga.

E rua enei rā hākari a te Hāhi, he rā no te hari nui. ara te Kirihimete me te Rā Aranga.

Otira, tera ano hoki nga rā nunui a te Hāhi, he rā no te ngakau pouri, no te ngakau rīpeneta. He penei nga rā o Reneti.

RENETI.

Hei te 22 o nga rā o Pepuere ka tīmata nga rā o Reneti. He wā whakamahara tenei ki nga rā, e 40 i whakamatautauria ai to tatou Ariki i te koraha. Na te Wairua ia i ārahi ki reira, a i tera wāhi mokemoke wāhi kore hoa mōna, wāhi kore kai hoki, ka eke mai te rēwera ki reira whakamatautau ai i a ia. He tino pakanga nui ta raua i reira, otira ko tera te tino pakanga nui o tenei ao katoa. He pakanga na te Rangatira o te Pouritanga ki te Piriniha o te Māramatanga. Kaore i rangona te papātanga o a raua patu. Kaore a te Karaiti i whai atu ki nga kaha mona i waho atu i a ia tonu. Ko nga kupu tonu a te Atua me āna ake inoi te kaupapa mai o tona kaha. I roto i enei whakamatautau katoa ka riro te wikitoria i a te Karaiti, ka whati te rēwera, a ka tae mai nga anahera tapu ka mahi mea Māna.

Kei te whakaatu mai nga rā o Rēneti kei te mau tonu mai nga mana o te pouritanga. Ko nga whakamatautau mo tatou he pera ano me o te Karaiti. Kaore he hara o te tangata e whakamatautauria ana. Engari kia whakaae tatou ki taua whakawai hei reira ka hara ai.

He maha nga putanga mai o te rēwera ki a tatou i roto i āna whakawai, a hinga iho tatou. I hinga ai, he kore kaore i whai i te taurira o te Karaiti, kaore i mau ki te hoari a te Wairua, ara ki te Kupu a te Atua. I te mea ka hinga tatou, katahi tatou ka hara.

Ko nga rā o Reneti, he wā i whakaritea hei pechitanga i o tatou hiahia taikaha.

- (a) He wā tika hei tirotirohanga ma tatou i o tatou ake hara, ka mau atu ai ki a te Karaiti, ki te Kai-waha i nga hara o te ao. Me whāki o tatou hara ki a Ia.
- (b) He wā tika tenei hei rapunga ma tatou i te kaha wairua i runga atu i te kaha o nga wā ka huri nei. Whakapiri ki te Atua i roto i a te Karaiti, i runga i te kaupapa o te inoi, me nga kupu o te Paipera.

Kia auau te haere mai ki te karakia, ki nga karakia tango i te Hapa i runga i te ngakau whakapono.

Kaua hei takaware te haere mai ki te karakia ina tangi mai te pere. Kaua hei waiho ko te Minita e tomo ki mua i a koe. Ka uru ki te whare-karakia, tūturi rawa ki raro, me te mahara kei te aroaro koe o te Atua i tena wā. Tāpaea atu ki a Ia to ngakau to hinengaro, pera me nga Maki i tāpae ra i te koura, i te parakihe, i te maira ki tona aroaro. Ka takaware to haere mai ki te karakia kaore koe e tino whiwhi ki nga manaakitanga. He tino taonga no te taha wairua nga meneti torutoru nei e nohopuku ana koe, e inoiana i mua atu o te tīmatanga o te karakia.

TE PARAIRE PAI.

Koinei ra etahi o nga tikanga hei whai-whakaarotanga ma tatou i roto i nga ra o Rēneti, a tac noa ki te rā o te Paraire Pai, te rā i whakaac ai a te Karaiti ki te tuku i tona tinana hei utu mo nga hara o te ao katoa.

Kia tūpato kei uru tatou ki te rōpu o nga hoia, na ratou nei Ia i ripeka; ki te rōpu ranei o nga Hūrai, i tawai nei i a ia; ki te rōpu ranei o te iwi nui tonu kaore nei i aro ake ki a Ia i ripekatiā ra.

Titiro ake ki a Ia hei Kai-whakaora, hei Kingi, hei Atua mo koutou. Ki te mau enei tohutohu i a koutou, katahi ka rite pai o koutou wairua mo nga manaakitanga me nga hari o te ra o te Aranga.

Heoi ano,

Na to koutou matua i roto i te Atua.

Wm. WALMSLEY, Waiapu.

[E hiahia ana te Pihopa kia panuitia e nga Minita tana reta i runga ake nei ki nga whakaminenga i nga wā o te karakia.]

“TE TAU HOU,” 1928.

T. Wi-REPA.

HE wa tika tenei kia tirotiro tatau i to tatau ahua: Kei te pewhea ra to tatau ahua. Ka tae mai te ra o te kirihimete, Ka whakahau o tatau kai hautu kia titiro whakamuri tatau, kia marama ai ta tatau titiro whakamua. A, ka huri mai ko te tau hou, ka tirotiro ano tatau. Ko te “Kirihimete,” ko te Hakari tena o Te Karaiti”: ara, whakamahara mo tona whanautanga ki te Ao, i ana mahi, me tona reo whakahau i te tangata kia pai. No roto i te tekau-ma-iwa o nga rautau i muri iho i te whanautanga o te Karaiti i tae mai ai tana Rongo pai ki to tatau whenua no te Kirihimete o te tau 1814 te kauwhau tuatahi o taua Rongo pai ki Aotearoa nei. No te tau 1914. Ka kapi te rautau o te tangohanga a te Iwi Maori i taua Rongo pai hei kaupapa mo ana whakahaere katoa. Me titiro whakamuri tatau kitaua rau tau.

RAU TAU 1814-1914.

I te taenga mai o Te Matenga (Samuel Marsden) ki Nga-Puhi, te mahi nui a o tatau tipuna he pakanga, he kohuru, he kai-tangata. He tau tino kaha ena no nga whakaaro patu tangata o te iwi. Kua whiwhi ratau ki etahi taonga e ngawari ai te patu i o ratau hoariri. Ko te wa tena o te Pu. Ko te wa ano tena o te Paipera. He maha nga tau i tautohe ai tenei tokorua: te pouritanga me tona taonga hou, te pu, ki te maratanga a nga mihinare me ta ratau paipera. I roto i ena tau, ko te mahi nui a o tatau tipuna he patupatu ia ratau. Ko nga ingoa nunui o tena rau tau he ingoa patu tangata anake: ara a Hongi Hika, a Patuone, a Te Rauparaha, a Te Rangihaeata, a Potatau, a Murupaenga, a Te Heuheu, a Rewi Maniapoto, a Tukorehu, a Te Waharoa, a Te Waru, a Tupaea, a Te Mautaranui, a Pomare, a Te Wera, a Te Morenga a Te Heuheu me te tini noa iho te tangata. Heoi ano pea te ingoa rangimarie o roto i te rarangi o te hunga tiketike o taua wa ko Te Kani-a-Takirau rangatira nui o te Tai-Rawhiti. Ko te wawata a nga tangata o te pito timatanga o tena rau tau ko te toa ki te kawae i te ingoa ki nga wahi huhua o te motu. Ko aua tau kino kei te 1800 ka ahu mai ki te tau 1868. Kei tua mai o te tau 1868 ka timata te mariri o te whenua.

No roto i aua tau kino nga whawhai a Waikato kia Nga-Puhi, kia Ngati-Raukawa, kia Taranaki; no taua wa ano te heke o Te Rauparaha raua ko Te Rangihaeata ki te takiwa o te moana o Raukawa; te heke o Ngati-Mutunga me Ngati-Tama ki Wharekauri, te “Amiowhenua” i uhi nei i te Motu. No taua wa ano nga ope patu tangata a Nga Puhi i raro ia Hongi, ia Tuwhare ia Te Titore ia Pomare, ia Te Wera ki te Tai-Rawhiti. Kei te whawhai noa atu te Tai-Hauauru, te Tai-Tokerau, a Hauraki, a Waikato, me te Tai-Rawhiti. No ko tata mai ka whakama-tauria te mana Kingi me ona raruraru. I muri i tena ko te

whakahaere Hauhau me ona pakanga ka potae i te Motu. Ka whanau mai i roto i tena ko te mahi a Te Kooti me nga whawhai mo tena take. Ko te whawhai whakamutunga ko te whawhai kia Titokowaru kei te rongo tatau i te hurihanga o nga pa nunui nei o Matakītaki, o Te Motunui o Mokoia, o Te Roto-a-Tara, o Te Whetu-matarau, o Kokai, o Te Whiti-o-Tu; i te whawhai nui hoki i Te Tumu, me te haonga i Toka-a-Kuku, i te Pukenui, i Pukekaroro, i Titi-rangi, i Te Moremunui i Ika-a-Ranganui. Kaore he wahi o te motu i puare i enei whakahaere o te Ao pohehe.

Kaati ehara anake i te mate uruta nana i iki te Maori ki te po. Na ratau tonu i patupatu. E ki ana a Foster, te takuta o te ope a Kapene Kuku, i to ratau taenga mai ki tenei whenua i te tau, 1769, ara, i te rau tau o mua atu i te rau tau tekau-ma-iwa, e 400,000 te toko maha o nga Maori. I te rau tau e korero nei tatau i heke taua tokomaha ki raro iho i te 40,000.

I te timatanga o tena rautau he iti nga pakeha: Ko te hanga hianga nei anake. He iwi patu wera. patu kekeno. kohuru, patu tangata. He ānga mai i o ratau nei whenua. No te roanga e piki haere ana taua rautau ka piki ano te tokomaha o nga pakeha totika, ka hua nga mahi a nga mihinare, a tae rawa mai ki te rua-tekau o nga rau tau i muri iho i a Te Karaiti, kua kore rawa atu e mohiotia i te kai-tangata o tatau tipuna.

NGA MIHINARE.

Kaua tatau hei wareware ki nga mihinare me a ratau mahi pai i mahi ai ki to tatau whenua. He whenua to tatau e kangaia ana e te reo o te Atua i taua wa. Na o ratau ringaringa i ta kiri mai i roto i te mura o te ahi-whanariki, a. ka waiho hei pepeha ma Te Hetana, "Ko to te Atua ake whenua tenei" (God's own country). I haere mai nga mihinare ki te kawe mai i te Rongopai a Te Karaiti ki to tatau iwi. I te wa tino kino o te rau tau nei ka uru tomotia mai e ratau. Na ratau i whakamatu te kai tangata a te Maori. Na ratau i riringi te wai o te maramatanga ki runga i nga kohatu ratarata o nga umu tangata, ka matao aua kohatu. I whakapaua e ratau to ratau kaha ki te ono i te purapura o te pai ki roto ki to tatau iwi Kai-tangata. Na to ratau kaha. manawanui hoki ki te kuuwhau i te Rongopai a te Te Karaiti, ka mohio tatau he matua kotahi, he whaea kotahi to te iwi Maori: ara, he teina tetahi he tuakana tetahi: he iwi kotahi tonu ia tatau. No reira e te iwi kei wareware tatau ki enei tangata, me a ratau mahi pai. Mehemea kaore enei tangata Kaore e taea e tatau te tutohu he pito marama ano to te rautau tekau ma iwa. Kei te tau 1875 ka ahu mai ki te 1914, ka kaha haere te marama, me te whai hua o a ratau purapura i ono ai. Ko te pito aio tena o taua rau tau. Na tena pito i whakaatu te toa, te pakari, te manawanui o nga kai mahi o roto o te mara waina a Te Karaiti. Na te pito aio o te rau tau nei i tuku iho nga kakano papai, hei taonga mo te rautau hou. Kei te Rangi ratau e titiro iho ana.

kei te kaha ranei tatau ki te kawe i ta ratau taonga pai kei te pewhea ranei. Kei te mau pai ranei tatau ia tatau, kei te mau kino ranei. E koro ma e kui ma i te Po, homai kia matau tetahi wahi o to koutou kaha. Na koutou i tanu te kino, i ono ko te pai.

TE RAU TAU HOU, 1928.

He rau tau hou tenei. He iwi hou, he mahara hou, he tikanga hou, kei roto i tenei rau tau. Kei te marama te taha ki o tatau hoa ki te pakeha. Ko ratau hoki e whakahou nei i nga mea katoa. Te hora o te maramatanga ki nga wahi katoa, na te pakeha. Nga kura Maori i tata ki te 150, na te pakeha: he koha na te kawanatanga kia tatau. Nga kareti nunui mo te Maori, he pakeha kei te whakahaere. Tirohia te taha kia tatau. "Kua hori nga mea tawhito: Kua tuku i o ratau whawharua ki nga mea hou." He rawe te rau tau i tupono nei tatau ki roto kua rima tekau tau inaiane te pakeke o tatau tangata kua whiwhi taitara matauranga o nga University. I tipu ratau i ro wharepuni i ro kauta, i ro wharepaenga. Kaore i wawatatia i o ratau tamarikitanga tera e puta mai he motoka, he rererangi, he waereti hei korero takiwa, he rukumoana, he miheni korero i te reo tangata, he hiko, he aha ake, he aha ake. Kaore he kainga Maori i te ngaro i nga ihi-ihi o te ra o te matauranga. Kua whiti taua ra ki Maunga Pohatu, ki Waiapu, ki Te Kaha, ki Ruatahuna, Ki-Taupo, ki Waikaremoana, ki te upoko o te Ika, ki te hiku, me te puku o te whenua. Kua kore tatau e ngaro i te rakau te huna. Kua pakeha te reo o nga tamariki o ia wahi o ia wahi. Kei te korero te Maori i nga Nupepa, i nga pukapuka pakeha. Ia ra, ia wiki ranei, e rongo ana tatau i nga korero o te ao; e whakaatutia ana e nga nupepa nga taonga hou o ia whenua o ia whenua. He kai pakeha a tatau kai. He kumara anake te kai tawhito, engari ko ta te pakeha kumara ano i mau mai ai, ara, he "Waina." To tatau orange kei te pakeha. Ta tatau moni na te pakeha. Nga haereere ma nga waka anake o te pakeha. Kua hiahia tatau kia kamakama nga mea katoa pera me te pakeha. Kua mahue nga mahi porori a te Maori. He mahi hipi, he mahi, miraka, he mahi kaanga nga mahi o naiane. Ko nga rori paruparu o mua kua hangaia kia pai hei huarahi mo nga taonga tere a te Pakeha.

TENA TATAU.

Tena e ui tatou kia tatou ano mo to tatou ahua i a tatou e karapotia nei e nga mea whakamiharo kua korerotia ake ra. Kei te piki tahi ranei tatau me te pakeha, kei te hoki whakamuri ranei? Kei te whakapokaikahatia ranei tatau e te kaha o te marama o te rau tau hou nei? Kei te mau tatau i te kakahu ataahua. Kei te rere i runga motoka; kei te toa tatau ki nga whakataetae o te wa; kei te kaha tatau ki te kai waipiro. No tenei rau tau enei mahi katoa. Otira me ngata ranei o tatau puku, me o tatau whakaaro i ena? He maha rawa nga taitamariki e puta mai ana ki nga taone ki te haereere take kore

noaiho, ki te purei piriote, ki te kai-waipiro, ki te takaro hoki. Kei te tino nui atu o tatau kaore he mahi pumau. Ka haere nga taitamariki ki nga mahi moni, ka kainga ngamoni pau katoa; a, ma nga matua kua kaumatuatia e whangai ki te kumara i te takurua. Kei te maha rawa nga whenua kei te takoto huakore. Ko te taranata whakamutunga tenei kei a tatau. Ki te kore e manaakitia i naiane, ka mania i o tatau ringaringa. Kei te uta tonu nga mea moe wahine ia ratau ki runga i o ratau matua. Kaore ano i mohio ki te wariu o te Kainga pumau. Kei te maha tonu o tatau kaore i te whakatipu rawa, i te tiaki taonga hoki. Ko te ao hou nei, ao marama nei, he ao pakeha. Ina ra na nga taonga a te pakeha i whakamarama. Ko te pakeha ano hoki kei te marama ki te kaupapa e pai ai te noho i tona Ao hou i whakairo nei mo tatau. No reira, tirohia, akona, whaia, "whiwhia, rawea," nga tikanga a o tatau hoa hei taurira mo te Ao. He toa o tatau tipuna no o ratau na ra. Kia toa ano tatau i o tatau nei ra. E ki ana totatau Ariki: "Kia hari o koutou whatu, o koutou taringa, mo ratau i kite, i rongo hoki i nga mea, i wawatatia e nga poropiti me nga kingi kia kite, a, kihai i kite." Kaore a Rawiri, a Horomona, a Hiha, a Plato, a Socrates, a Newton, a Lincoln, a Lister, a Simpson, a Kapene Kuki, a Nelson, a Wellington, a Ponipata, a Buddha, a Paora, me Te Karaiti i kite i nga mea whakamiharo penei ia tatau e matakitaki, nei i tenei ra. Kaati ra, kei kapo tatau, kei turi ano hoki. E ki ana a Tamahau Mahupuku o Wairarapa: "Te Ao Hou! Maranga! Maranga! Maranga!"

Kia ora te Iwi i roto i te tau hou.

TE RERE-RANGI.

TE AITUA O NIU TIRENI.

Na R.T.K.

KEI te pouri a Niu Tirenī i a au e tuhituhi nei i enei korero, kei te tangi mo tona aitua, mo te matenga o ana tama tokorua i te rerenga mai i Poihakena ki Niu Tirenī ma te rere-rangi, i te 10 o nga ra o Hanuere. Kua hau nga rongo o era atu whenua mo te toa ki te rere i nga moana whanui o te ao, na konei ka puta te whakaaro i enei tamariki ma raua e whakawhiti tuatahi to raua nei moana kua huaina nei e te pakeha ko Tasman Sea ara ko te takiwa moana i waenganui i Niu Tirenī me Ahitereiria; ko te whanui 1400 maero. No te atatu raua i rere mai ai i Poihakena a me i kore raua i aitua hei te ahiahi ano o taua ra ka tau ki Poneke. I waea mai raua i te 12 o nga haora kua waenganui raua o te moana a i waea mai ano i muri mai ka mutu. E rua nga take hei mate mo raua ko te pau o te hinu ko te he ranei o te mihini. He tini te tangata i hui ki te wahi hei tauranga mai mo raua a i hari te tangata i te kupu mai o Pae-kakariki kua taha mai te rere-

rangi, otira kahore i tae mai. Ko nga ingoa o nga toa nei ko Rewheteneti Moncrieff o Maihitaone me Kapene Hcod o Poneke; tokorua he tangata marena katoa. I tatari noa a raua wahine, o raua whanaunga me te mano o te tangata otira kihai i tae mai.

Me ata whakataki marire te timatanga mai o tenei waka whakamiharo, o te rere-rangi ara o te eropereina. No Tihema 17, 1903 ka rere te eropereina tuatahi, no tetahi Marikena ko Orville Wright te ingoa. E 850 put te rerenga, 15 putu te teitei, e 59 hekena te taima. I tera tau ka rere mai a Clarence Chamberlín i Niu Ioka ki Tiamani, e 3903 maero te tawhiti, e 42 $\frac{3}{4}$ haora e rere ana ka tau, a kua taea hoki inaiane te 40,000 putu te teitei. No Hurae 25, 1909, ka rere atu a Bleriot, he Wiwi, i Wiwi ki Ingarangi, e 21 maero te tawhiti. I miharo te ao katoa ki tenei toa. I te whawhai nui ka taha nei i uru nui te rere-rangi ki nga mahi tutei, ki nga mahi riri.

No nga tau o te whawhai ka tino piki te matauranga o te tangata ki te mahi rere-rangi. No Mei 19, 1919 ka rere mai a Hawker raua ko Mackenzie-Grieve i Niupaurana ki Aerani, ka 14 $\frac{1}{2}$ haora e rere ana ka tau ki te moana, a na te tima i whakaora. I muri mai no Hune 14, i taua tau ano ka rere mai a Alcock raua ko Brown i Niupaurana ki Aerani. E 1940 maero te tawhiti, 16 haora 12 meneti te taima. No Noema 12, i taua tau ano ka rere mai a Ross Smith raua ko tona taina ko Keith i Ingarangi ki Ahitereiria. Te tawhiti 11,294 maero, e 28 nga ra i rere ai, engari he nui nga taunga kaore i pera me nga rere kua korerotia ake ra.

E rua nga ahua o te eropereina, ko te mea tau ki te wai ko te mea e kore e tau. Ko tetahi tu rere-rangi ano mānu ai i te takiwa, he airship te ingoa o tenei; ko te eropereina e kore e mānu ina kore te wiira e huri.

No te tau 1924 ka rere nga rere rangi e wha no te Marikena, ko te whai kia huri i te ao. No te whakawhitinga atu i Amerika ki Ahia ka mate tetahi. Ko te toru i tae ki Tiapani, ki Hongkong; i konei ki Saigon, ki Bangkok, ki Rangoon, ki Inia; i Inia ki Pahia, ki Take, whakawhiti i Iuropi, no Hurae 16 ka tae ki Ranana. Mahue mai Ingarangi me Kotarana ka whakawhiti ki Orkney, i konei ka whakawhiti ki Iceland, ka tae tenei ki nga moana huka; i Iceland ka whakawhiti ki Greenland, ki Labrador, ki Nova Scotia, ka tae ki Niu Ioka. Mai i Niu Ioka ka rere ki Tikako; i Tikako ki Seattle, ko te taone tenei i timata atu ai ratou. E 27,500 maero te roa e te rerenga, ko te tere e 76 maero i te haora. Ko te awhiotanga o te ao e 25,000 maero, na te whai ki nga moutere ki nga wahi whaiti o nga moana i eke ai ki te 27,500 maero te rerenga o nga waka o nga Marikena. He rere tino roa tenei i whawhe nei i te ao. He mea pai te titiro ki te mapi i nga wahi i rerea nei. I taea ai na te mea he amo to nga rere-rangi kia mānu ai ina tau ki te wai.

KI TE PITO O TE AO.

Ko tetahi korero tino nui i tera tau ko te rerenga o te pakeha ki te pito o te ao. Ko te toa tuatahi ki te rere ko Kapene Amundsen ratou ko ona hoa. Ko te tangata tuatahi tenei ki te tae ki te pito hautonga o te ao. Ko ona huarahi i tae ai ki reira ma te koneke he kuri ki te to. I awangawanga nga tohunga e kore e pai te eropereina ki te rere ki te pito o te ao no te mea i te nui o te huka ka pera ano hoki te hinu o roto o te mihini. Hei aha koa ki Amundsen. E rua ona waka i rere atu ai i Spitzbergen ki te pito hauraro o te ao. Kaore a Amundsen i tino hangai ki te pito o te ao, 100 maero to ratou kotititanga. Kotahi te waka i tau ki te wai kutia ana e te huka pakaru tonu atu; ko te mea i tau ki runga huka he mea mahi nui i rere ai. Ite hokinga mai o Amundsen ratou ko ona hoa i eke katoa ratou ki te waka kotahi. E toru wiki ratou i ngaro ai a i mahara te ao katoa kua mate ratou.

Hoki mai ra a Amundsen i te pito o te ao ka waihanga te whakaaro i a ia kia hoki ano ia engari ma runga i te kaupuke rere-rangi. I a ia ano e takatu ana ka rere a Commander Byrd raua ko tona hoa i a Mei, 1926. I tae tenei tokorua ki te pito o te ao, engari kaore raua i tau. Ko te roa o te rerenga atu me te hokinga mai 1300 maero i roto i te 16 haora. He Marikena a Byrd. No Mei 16, 1926 ka rere atu a Amundsen ratou ko ona hoa 14 ma te kaupuke rere-rangi i Spitzbergen ki te pito o te ao, te ekenga kaore ratou i hoki mai engari i heke tonu atu ma tera taha o te ao—he porotaka hoki te ao—a u atu ki Teller kei Alaska, he wahi no Amerika-ki-te-raki. I tata ki te 3000 maero te roa o te rerenga.

TE TAU 1927, HE TAU RERE-RANGI.

I tera tau ko te ahua i pangia te pakeha e te mate uruta o te rere-rangi. No Hanuere ka rere a Pinedo i Roma ma te takutai ki te uru o Awherika, ki Amerika ki te Tonga; i konei ki Cuba, ki te United States. Hei konei ka wera i te ahi te waka o Pinedo. No tona whiwhinga ki mea hou ka rere ia ki Kanata, ki Niupaurana. I Niupaurana ka whakawhiti ki Azores, a ahakoa i raruraru tona waka i tae ora ia ki Roma. Ko Pinedo te toa o Itari.

No tenei tau ano ka rere atu a Nungesser raua ko Coli, he Wiwi, i to raua whenua ki Amerika, ara ka whakawhiti i te mea nui e kiia nei e te pakeha ko Atlantic Ocean. Ko te whanui nuku atu i te 3000 maero. I ngaro tenei tokorua. Kei te tangihia ano te tokorua nei ka u a Lindbergh, he Marikena, ki Paris. He tamariki tenei tangata, kaore ona hoa i tona whakawhitinga i tenei moana whanui, kahore he moe kahore he okioki. E 33½ haora ia i rere ai i nga maero nuku atu i te 3000. Ko te tino toa tenei, i tino kaha te whakanuinga a tona iwi i a ia. I muri tata tonu i a Lindbergh ka u a Chamberlin raua ko Levine ki Tiamani. He Marikena ano, ko Levine he mirionea. E 3906 maero to raua rerenga, kaore rawa i tau i

okioki ranei. I muri mai i enei ko Byrd ratou ko ona hoa ka whakawhiti i te Atlantic Ocean. He kino te wa i rere mai ai enei toa, kahore ratou i kite i te rangi i te moana ranei. I te taenga ki Wiwi i te nui o te kohu kahore i kitea he taunga heoi ka aniuniu noa i te rangi. No te paunga o te hinu ka tau ki te moana a na to ratou poti inarapa i kawe ki uta. I rere atu a Kapene Hamilton a Kanara Murchin me Princess Lowenstein-Wertheim i Ingarangi he whakawhiti ano i te Atlantic Ocean engari i mate ki te moana. No Oketopa ka rere mai he wahine ko Miss Elder raua ko tona hoa i Amerika he whakawhiti i te Atlantic Ocean. I taka ki te moana, na te tima i whakaora. Ko tetahi mahi ano a te Marikena he rere atu i Kareponia ki Honoruru. I whiti etahi ko etahi i mate, kotahi te wahine ko Miss Doran i mate.

Ehara i te mea ka mutu anō nga rere, he nui engari kati i enei hei whakaatu i te toa o te pakeha, i te pikinga hoki o te hanga nei o te rere-rangi. Ko te rere whakamutunga mo enei korero ko to Moncrieff raua ko Hood kua korerotia ake ra i te timatanga o enei korero.

PANUITANGA

TI-HE-RE! MAURIORA! KITE WHAI AO
KITE AO MARAMA!

Ki nga iwi ki nga reo ki nga hapu ki nga huihuinga tangata e noho marara mai na koutou i runga inga oinga remu o okoutou tipuna; Tena koutou katoa.

No reira e nga mana nunui o te Tai Whakarunga o te Tai Whakararo:

He Powhiri, atu tena na matau katoa kia tae a-tinana mai koutou a te 15 o nga ra o Pepuere 1928 ki te hui o te Whare karakia kua tu nei ki Puketawai, waahi o Uawa. Haere mai! Haere mai! Haere Mai! Ki te whakamama i te pikaunga taumaha e peehi nei i runga i o matau pakihwi. Haere mai, kei wareware atu te paahi a to koutou tipuna a Marakaia. No reira e nga iwi e tau nei i runga i o tataur waka, Whiti-kiria mai ou pakete, ki te whitiki tamarua. Kia tu rawa ake ai koe i oku marae,

Haha uri! Haha tea!!

Heoi.

Na,

Karaka Waru. Moana Tautau. Whare Rutene Porotiti.

WI MANAWAI,

Hon. Secretary.

TE TAHUA A NGA HOIA MAORI.

TE RIPOATA ME NGA KAUTE A TE KAI TIAKI MAORI. NO TE TAU-MONI I MUTU I TE 31 O MEL, 1927.

1. Ko nga whakahaere mo nga paamu e rua o te Tahua, i haere maro tonu i tenei tau.
2. Ko nga hua kua puta o te whakahaere i te wa i riro mai ai te Tahua, e tautoko ana i nga tumanako e whakaaturia nei i roto i te ripoata o tera tau. Ko tenei ahuatanga ka tino marama ina tirohia nga ritenga e pa ana ki te Teihana o Hereheretau, he iti nei tana kawenga moni i ta tona hoa i te Muri, ara, i ta Hoia.
3. Kua oti ano te whakarite e te Tari ko te moni iti nei hei tango mana mo ana raruraru, ara, ko te moni e £150, haunga, te moni komihana e rite ana.
4. He taumaha ake i tenei tau nga moni hua i utua, na runga i te whakawhanuitanga i nga mahi totika hei tino painga mo te Tahua.

TE TAHUA MATUA.

5. Kua tapiritia ki te Tahua Matua i tenei tau te moni Kotahi rau pauna (£100) he moni katahi ano ka utua mai e tetahi komiti. ia ratou hoki e pupuri ana mo nga ritenga ano o te Tahua.

TE TEIHANA O HEREHERETAU.

6. I muri o te whakaitinga iho i nga reti e te Poari Wariu Hou o te Tominiona (Dominion Revaluation Board) i ripoatatia nei i tera tau, katahi ano ka ahei te whakatikatika i nga kaute. Ko katoa te reti e ahu nei ki te Komihana o nga Whenua Karauna kua whakawhitia hei kaupapa mo nga mahi whakaara whare, a, ko nga rerenga o nga reti i utua ki mua kua whakaurua ki te Kaute o nga Reti o te teihana.
7. Kua whakamutua te mahi a Te Teira, (R. Taylor) te tangata ko ia nei e whakahaere ana i te Teihana i te wa i riro mai ai i te Tari, a, kua whakaturia ko Te Owerena (A. Overend) hei kai whakahaere, mai o tenei Noema kua taha ake nei. Kua whakaturia hoki tetahi tangata raua ko tana hoa wahine hei awhina i a ia mo nga mahi o te Teihana, ā, ka nui te pai o tenei whakaritenga.
8. Ko te whare tawhito, kua hangaia hei kainga e pai ai mo nga mea moe wahine, a, kua nekehia atu hoki ki te turanga hou e tutata ana ki te wahi kua whakaritea mo te kainga tuturu. Kua oti hoki nga whakariterite mo te whakaara i tetahi whare takotoranga wuuru, pera ano i te mea kua hangaia nei ki runga o te Teihana i Hoia, a, ina oti tenei katahi kapai nga whakahaere mo tenei Teihana, ara, kua riro māna ano āna hipi e katikati, kua kore i haria ki te Teihana i Opoho. Kua oti hoki nga mapi me nga ritenga mo te kāinga tuturu, a, ko te whakaaratanga kua whiriwhiria me whakahaere a nga ra timatanga o te tau hou.

9. Ko te waca korero e rere mai nei i Nuhaka ma te Teihana i Opoho e tika ana me whakaroa atu kia tatu ki te turanga hou mo te kainga tuturu, a, ko tenei ka whakaotia a te watonu e rapopoto ai nga ritenga katoa.
10. Ko te mahi nui i tutuki i tenei tau, ko te huarahi putanga e hono atu ai ki te huarahi nui mai o Whakaki. I kitea e te Tari Whenua, e tika ana me hanga he huarahi putanga ki etahi o nga Whenua Karauna e piri mai ana ki te Teihana, a, i runga i nga whakariterite ki taua Tari ka whakaaetia ko te wahanga o te utu ma te Teihana me utu ki runga i te wariu o te Teihana, mai o te ra i oti ai te huarahi, kei reira ano hoki ka whakatikatika ai nga reti. Kua roa ke e haere ana nga mahi a Te Tari Mo Nga Mahi Nunui i runga i tenei huarahi - te roa e tata ana ki te rua maero, kaati na te ua me te maku o tenei takurua, na reira katurikore te haere o nga mahi. Ko te tutukitanga ia o te mahi, e tata ana, engari i mua o te whakatuwheratanga i te huarahi mo nga haringa taumaha, me waiho kia piri, kia maro te kaupapa. I mutu mai te mahinga i te awa o Waikerepu, a, me ata whiriwhiri ano he huarahi hei whitinga.
11. Ko etahi taonga e hiahiatia ana, ara, he koneke me ona hanihi ano, me nga tera e toru, kua whakaritea mo tenei Teihana.
12. He wahi iti nei o nga utauta e hiahiatia ana, kua riro mai mo te kainga hou, a, mo te wahi hoki kua whakaritea mo nga mea moe wahine.
13. I roto i te ripoata o tera tau, i whakaaturia te awangawanga o te ngakau mo te huarahi ahu whenua e tika ana mo tenei Takiwa. Na nga ahuatanga i kitea i roto i tenei tau kua talia ake nei, kua mohiotia ko nga whenua o Hereheretau, e tino pai ana mo te whakatupu hipi, otira, i runga ano i te tupato me te pai o te manaaki i nga kahui, apiti atu hoki ki te pai o te whakahaere i te whenua. I runga i tenei ahuatanga tekau ma rima nga tariana Romani (Romney ram) i tangohia mai i tenei tau, a, e 350 nga katua. E tata ana ki te 2000 nga hipi i runga i te Teihana i nga ra whakapaunga o Mei, ko nga hipi momona kua oti te hoko mo nga utu totika i mua tata atu i te hokinga iho o nga utu. E koa ana hoki te ngakau i te mea ko nga hipi katoa i tukua ki te Whare Patunga i tenei tau kaore rawa he mea i wehea mo te kohua. Kua totika ake hoki te ahua o nga kau, a, e 82 nga kararehe hou i kowhititia, a, i hokona mai i tenei tau. E rua nga hoihoi waha pikaunga i tangohia mai hei riwhi i nga mea e rua i mate.
14. Ko nga wuuru, i whakaurua ki nga hokonga i Nepia i nga marama o Hanuere me Maehe, a, ko nga utu kibai i rite ki ta te ngakau i tumanako ai, ahakoa aua utu e hangai ana ano ki nga utu e tika ana i taua wa.

(Taria te moanga.)

RUIHI HEIHI.

NO te Ratapu te 22 o nga ra o Hanuere ka moe a Ruihi, hoa wahine o Pene Heihi i te moenga roa. I te taumaha o tona mate, ka mauria mai i Waiomatatini ki Turanga, kia tata ai ki nga takuta. I whakapaua te kaha o nga takuta, tae noa ki nga whanaunga ki a ia. otira kua rite ke mai i te Kai-hanga tenei wa hei haeretanga atu mona.

I rokohanga a Peneti, Minita ki Turanga i ona ra whakamutunga. a he nui te aroha. me te whakamihi o te katoa, mo te marama o te ngakeu. me te u o te whakapono o taua kuia i ona ra whakamutunga ki tenei ao. Marama katoa tona hinengaro i a ia ka riro nei. Kore rawa ona wehi ki te mate i te mea kei te mohio pai ia ki nga kaupapa o te whakapono, kei te mohio ki a Te Karaiti ki tona Kai-whakaora.

I moe a Ruihi ki te kainga o tana tamahine o Mrs. Mere Waaka i Kaiti. I reira ano hoki te kaumatua nei a Pene Heihi, me te tama me Timi Heihi me etahi atu o nga whanaunga tata, me Reiri Kara ma.

Ko nga tau o Ruihi i tona matenga e 82. He kuia rangatira, kei te mohiotia ona kawai whakapapa i roto i ona hapu maha, mai ano i a Tuhoe, puta noa ki a Ngati Kahungunu.

I whanau ia ki tetahi pa ko Te Ahuahu te ingoa, e tata ana ki Manutuke, i te tau 1846, i muri tata iho i te hainatanga o te Tiriti o Waitangi.

Ka tae ona tau ki te 12, ka whanau mai a te Huinga. Whakaritea aua e o raua matua, ko Ruihi hei koka tiaki i a te Huinga. Piri tonu raua, a tae noa ki te wa i marena ai a Ruihi ki a Pene Heihi. Na Raniera Kawhia raua i marena i te tau 1865, a na te Pihopa W. Wiremu (Parata) raua i whakapa ki Whareponga. Hui katoa a raua tamariki 14, engari tokowhitu i mate. Tokowha ana mokopuna tuatahi. 16 nga mokopuna tuarua, tokorima nga mokopuna tuatoru. Ka mutu pea tetahi o tatou kuia i kite rawa i nga mokopuna tuatoru.

He mea whakamiharo tenei. no reira me tuhi rawa hei matakitaki ma nga iwi.

1. Pene Heihi=Ruihi Hokeke
2. Heni Te Owaina=Mahaki Paraone
3. Te Rawhiti--Te Whata
4. Rawinia Te Aungira--Paranihi Hinaki
5. Turanga

Ko ona hapu eke ko Ngai Tawhiri o Rongowhakaata ko nga Potiki o Te Aitanga-a-Mahaki. me Ngati Konohi o Whangara.

He nui te tangi me te aroha ki tenei kuia, i tona pai, me tona manaaki nui i te tangata, me te kaha o tana awhina i nga Minita me nga tikanga o te Hahi i roto i nga tau e 50, ka taha nei.

No te Mane te 23 o nga ra ka mauria tona tinaua ki Whangara, a no te 24 ka tae ki Waiomatatini, ki reira takoto mai ai i roto i ona tipuna, i waenga i ana tamariki.

Haere ra e kui! Haere ki te Ariki! Uhia iho ki o mokopuna tou kakahu honore, te whakapono, te tumanako, te aroha.

Tupu ki roto! Tupu ki waho! Ki te whaiaio ki te Ao marama.

TIHEE! MAURIORA!!

Tenei te karoro Tipione te rere atu nei i roto i te tau hou o to tatou Ariki o Ihu Karaiti. Ki nga takutai moana o te Tai Rawhiti o te Tai Whakarunga me te Tai Hauauru, pa atu hoki ki nga tua Whenua.

HE POWHURI ki nga reo ki nga Rangatira ki nga huihuinga tangata. E noho maina i nga marae o tatou Tupuna. kia tae mai ki te hui ka tu ki RUATOKI waahi o Pei o Pereti.

A TE 4th O NGA RA O MAEHE, 1928.

Tuatahi ko te hurahanga i te Uhi o te Pohatu whakamahara-tanga kia Te Pouwhare Te Roau Rongokataia. I mate ia i te 10th o nga ra o Tihema, 1927.

Tuarua o nga kaupapa o te hui e pa ana ki te ngarara kino nei kia Aitua. Mauria mai nga Aitua o te motu ki enei marae o tatou mihi ai, tangi ai. Mauria mai hoki Te Kiri awhitanga a to tatou matua a Taa Timi Kara. Kia kite atu enei morehu. Ara nga Aitua katoa o te motu mauria mai.

Tuatoru o nga Kaupapa o te hui e pa ana ki nga tai tama taane wahine. A te 5th o nga ra te 10 o nga haora i te ata ara he purei takaro tenihi, whakahoahoa (Friendly Game) ma nga tai tamariki.

Kai te ra o te hui ka whakaaturia te utu honore mo taua purei.

Tuawha o nga kaupapa o te hui e pa ana ki te iwi o Tuhoe ara ki te tai tama taane. Mo te huarahi ahuhenua a te 6th o nga ra te 10 o nga haora.

Tuarima o nga kaupapa o te hui e pa ana ki Te Tari whaka haere i te ora mo nga Maori ara kia Dr. E. P. Erihana Apiha whakahaere i te ora mo nga Maori.

Ma nga iwi e haere ana mai ki te nei hui e homai etahi kaupapa mo tenei hui.

Te Purewa Te Purewa
Mika Te Tawhao
Hori Aterea
Teepa Koura
Tupaea Rapaera
Paora Rangiaho
Te Whetu Paerata
Te Pika Te Peeti
Tuhitaare Heemi
Apihai Hauraki
Teao Tangohau
Akuhata Tekaha

Erueti Peene
Hauwai Tiakiwai
Taura Papaka
Tuaa Rakuraku
Paiaka Rakuraku
Takao Tamaikoha
Rua Kenana
Te Pairi Tuterangi
Rev. Te Ropere Tahuriorangi
Rev. Wiremu Te Moana
Te Iki Te Pouwhare
Tawera Moko

Na Te Ihi Paerata Hawiki,
Ruatoki, 14/1/28.

TE PIHOPATANGA MAORI.

HEI te Taite te 19 o nga ra o Aperira ka tu te Hui a te Hinota Topu (Tianara) o te Hahi o Niu Tirenī ki Poneke. Kotahi huinga o te Hinota Topu i ia toru tau, i ia toru tau. Ka hui katoa mai nga Pihopa o Niu Tirenī nga Pihopa o Meranīhia, me te Pihopa o Polynesia. Apiti ki a ratou, tokotoru nga mangai Minita o ia Pihopatanga, tokowha nga Mangai reimana.

He nui nga take hei whakahaere ma te Hinota Topu i tenei huinga. Ko tetahi o nga take nui ko te Pihopatanga mo te iwi Maori. Ka tu a Ta Apirana Ngata raua ko Revd. Peneti ki te aroaro o tenei Hui ki te wananga mo te Pihopatanga mo te iwi Maori.

Ko te wahi uaua o te take nei ko te tohe o nga Pihopa hei te pakeha te Pihopa tuatahi, me te tohe a nga Maori, me Maori tonu te Pihopa tuatahi.

Kei te karangatia e Peneti (Commissary mo te Pihopatanga Maori) kia hui te Hinota o Aotearoa ki Poneke a te Wenerei te 18 o nga ra i te 10 a.m. Hei taua hui mohiotia ai te whakaaro o te taha Maori, kia kotahi ai te whakaaro me te reo ina tae atu ki te aroaro o te Hinota topu, o nga Pihopa ranei.

Kua puta te kupu a nga Maori o Akarana, kua whakaae ratou me pakeha reo Maori hei tuatahi.

Kua paahitia te motini a te Pihopatanga o Waiapu, kia rua nga Pihpa mo te iwi Maori, ko tetahi hei te pakeha ko tetahi hei te Maori, kia rite ai nga tumanako a te taha pakeha, a te taha Maori.

Ko etahi o nga mema o te Hinota Maori, kei te mau tonu te whakaaro, ma te Maori hei Pihopa ka kaha ai te piki o te Hahi Maori. Kua puta te kupu a te Atipihopa i tana pepa (Church Gazette, o Hanuere) ki tona whakaaro, ki te kore e whakaaetia e nga Maori hei te pakeha te Pihopa tuatahi, tena pea te take nei e whakakorea.

Ka kite mai ai koutou e te iwi i etahi o nga uauatanga o te take nei. Ahakoa te nui o te mana o te Atipihopa, kaore e waiho maana anake e whakataui, engari ma te Hinota Topu katoa.

Noreira, kia kaha te Hahi i roto i te iwi Maori ki te inoi ki te Matua i te wahi ngaro kia ringihia iho te mana o tona Wairua Tapu hei whakamarama i nga whakaaro o nga mangai o te Hinota Maori, hei arataki hoki i nga whiriwhiri katoa a te Hinota Topu.

He mahi Wairua te mahi nei. Kaua tatou hei whakawhiri-naki ki te ringa kaha anake o te tangata. Kaua hoki hei nui te pouri, mehemea ki he makere te taonga nei i o tatou ringa-ringa. No mua ke te ture e ki ra "he niho mo te niho, he

kanohi mo te kanohi.” Ko tenei kupu, mo te korero e rangona nei, ki te kore e whakaaetia te tono a te iwi Maori, tera e pakaru kino te Hahi, mai i tetahi pito a puta noa ki tetahi pito. He korero he rawa tenei, kua rawa hei korerotia. Kia manawanui. Mehemea kei a tatou te Atua, ko wai ta tatou e wehi ai. Te iwi, te Hahi, inoi mai mo matou mo o koutou mangai, kia tika ai a matou korero, me a matou mahi, kia whai ai matou ko te kororia anake o te Atua kia whakaputaia.

MAKERE TE AWHI HAPUKU.

(P.H.T.)

TENEI a Makere ara a Te Awhi hoa wahine o Taranaki Te Ua kua hinga, kua riro i te ringa kaha o aitua—Te momo Kuini o roto ona kawai maha—kanui te pouri me te mamae mo tenei aitua. Ko te rongo mate i parahakotia, pohehe iho he rewharewha noa, koia te tangi, me te natu noa o te ngakau pouri kaore noa pea i pau nga maharatanga mo tenei momo wahine i a Te Awhi nei!

No te 18 ka uru ki Royston Private Hospital, Hastings, a no te 1 o nga haora o te ata o te Taite 19 o nga ra o Hanuere ka moe ona kanohi!

Tenei ohoreere nui! Haruru ana te paanga ki te uma!

E tangi mai ra tera marae, tera marae—E kui! haere!

Ina tata i tangihia ai e koe a Matu Karauria, a Rangirangi Paewai.

“TE ATAAHUA.”

Te Ataahua! haere purotu ra!

Nga kapua i runga po kerekere ana!

He waka i rerea ka tere i te wai!

He totara i hinga Te Wai-nui-a-Taane.

I honoa taua ki te kupu mairangi

Ka toko te ngakau kia noho tahi ake!

Huri kino atu ra te makau-rangi e!

Kowai au i muri nei, kia noho noake ra!

Haere te mokopuna a nunui ma a teitei ma—kua omakia e koe tau oma—kaore he reta o nga mahi a o Tupuna Whai-ingoa i kore e rite i a koe—a ko te konore o enei oma whakataetae kei a koe katoa—ko koe te a e i o u o tenei whakatauki “mate atu he tetekura, ara mai he tetekura.”

I tenei ra kua tutuki i a koe. “Kaore i taku i pai ai, engari i tahau.”

No te Ratapu, te 22 o nga ra ka tapukengia ki te urupa o ona matua i Te Hauke. Na Revd. Hemi Huata raua ko Revd. Peni Hakiwai i whakahaere te karakia.